

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1992, 12e jaargang nr. 2

Voorwoord

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1992, 12e jaargang nr. 2

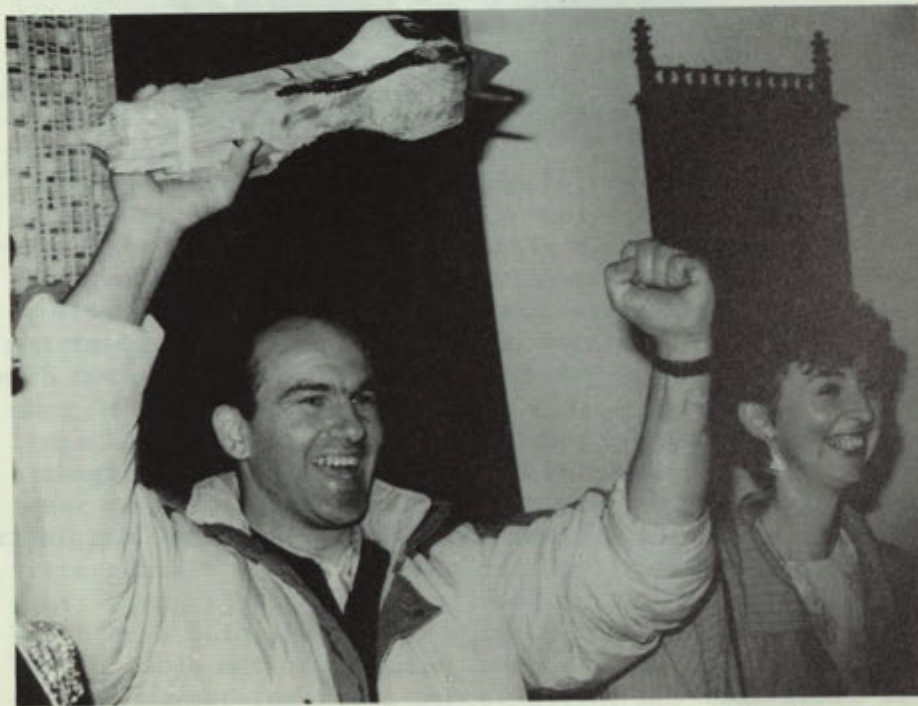
Bij de voorpagina

1984. Ingang Kasteel Rijckholt.

Voorwoord redactie

Fèt ién 't duerp
ekerèin van aad tot joonk
veert 'n aw en sjoen tradiésie
veert weer ôs groete broonk

Grueles feliciteert Frans Roosen, koning van de schutterrij 1992, en zijn koningin Karin Schuyren. En als u wilt weten of ze daar beiden echt gelukkig mee waren, kijk dan maar even naar de foto hieronder. (De foto is van Frits Sontrop, die daar nog Pinkstermaandagavond in zijn donkere kamer aan heeft moeten werken, toen heel Gronsveld en Rijckholt bij Pierreke (William, dus) aan het feestvieren was.)

Met een donderende knal van "'nne kãomersjuüt" opende keizerin Germaine Bouchoms de tentoonstelling "Groete Broonk", in de basisschool van Gronsveld. Als u daar nog niet naar toe bent geweest, mist u toch wel even wat. Doen dus.

Uitgegeven plaatsn:

Commandant Biélmaan: Pierre Schrijnemaekers (van Fer), voor f 12.500, de plaats van zijn vader.

Biélmaan: John Doyen (van Zjirra) voor f 18.500 de plaats van Frans Dassen.

Vëul Broonkplezeer

De redaktie.

Daog vuur Broonkdäog

Daog vuur de broonk krège de joúnges van Resierke te hure dat ze òm viéf oor bié juffrouw Gadiot de pekskes môste goën passe en oefene vuur sjildknaap. Ién de kërkwëg hoert Bërke e kebaal vëur oppe sjtraot of 'nne vastelaovensoptoch aon 't trêkke wãor. Tienes van Kolla Wassener en Zjeng van Bugele Leen sjtoúng kékenterre, zoonder 'n haand aon 't sjtuur, réch op d'n tuf terwyl ze 't duerp aofvoerte. De Sjik van Hier, voûl beer, korte brook aon en de boulhoud op, mêt de renfits, kékenterre "Joeeee" ater hõn aon.

Bèr Sjproonk wãor aon 't tère. De groete poert dy 'r d'n däog vaan te vure haw geverf, sjtoúng häogewiéd oëpe. "Maog ich 'ns nao de vuügel lore?", vroog Bërke. "Jao joúng, dat maogs te. Loûp verzichtig drop aon en neet te kort bié de voljèr. Ze zién aon 't breuje." "Wat ès dat vuur 'nne voëgel mêt dat roed vëur op de kop en oonder de kin e zjwert vlekske?", vroog Bërke. "E berbke. Vëns te dat sjoen?" "Jao ich vën ze allemaol sjoen?"

Mêt Krit van de Knóp dè touwvallig dèn däog oûch nao de sjaol wãor gewès, en mêt 'nne klaw nao de mósje goejde dy op 'nne pèrdskuütel zaote, leep 'r wyjer. Merjanneke sjtoúng mêt Kasj Waber te kalle. "Van dy jeunkferkes kaom ich mich t'rs get hoële", zaag ze. "Daan heb ich get vuur nève 't Héllig Hertbeeld aon de vinster es de perséssie langs kômpe." Zjaak van Graatsje wãor nèven 't hoés 't sjtangkêtsel aon 't verve. Bërke loorde bezyje ater 't breer de kaldertap aof. "Kom dao gaw weg", reep Zjaak. "Dao zit 'nne groeten hoond en dè hêt hui nog niks te vrëte gehad!" Nelke sjtoúng mêt Zjwëgele Zjeng aon de dëur. Zjeng sjtoúng mêt èine voot op de sjaampsjtèin, de kuerf op e bèin. Nelke haw e kërtsje illesjtik ién hëur han en dabde mêt hëur aander haand ién de kuerf. "Ich mós èigelik zjwert iézergãon hebbe. Zjirke hêt twie knuep los

van z'n hermeniespekske."

Wie 'r bié hön aonkaom wäore Gilke en Doorke de dêur van de sjtaal en 't hûiske aon 't verve. De blaore dy oppe dêure zaote hawwe ze kepot gedûijd. Uüver de aw verf woerd 'n nouw laog broûjn verf gesjmerd. Bërke veel 't hoés ién. "Ma ich been sjildknaap. Ich môt òm viéf oor goën oefene op 't kesjtjel." "Ao dat ès fijn, daan hebs dich oüch al 'n plaots ién de perséssie" Bërke pagkde de boëtram dy ze ma haw gemak en zat zich vëur oppe sjtòp ién de zon. Hër zaot te gooj of Zjwëgele Zjeng kaom langs. "Ma, dao ès Zjwëgele Zjeng." "Daan môt ich 'ns lore of 'r witte rysjtertelkes hêt vuur ién de witte sjeunekes van Lieske en Bërbke." Zjeng zaag dat 'r aon rysjtertele nog bié laag. Meh doer de massa heel 'r toch nog get uüver. Ma

loorde nao de klok. "Bërke 't wörd tiéd vuur dich dats te gèis oefene. Kom hié, ich kem dich get." Ze trok 'm z'n hoëzen op. "Haaw dich sjtel", zaag ze, en knöpden 'm ze breukske touw. "Zo, noé gaank mer."

D'n dāog d'rnao wie Bërke oét de sjaol kaom, wāore ze leenks en rés oppe sjtraot aon 't witte en tere. Merie Rekir van Haj van Eudem sjtoûng bié Nêt van Kips dy de poert wāor aon 't verniéste. Merie reep op d'n hoond, 'nne zjworte peensjer op lêftiéd, dè de wëg wāor uüvergeloupe. "Saddie, ici, ici!" Saddie versjtoûng Fraans. Merie sjpraak Fraans, Saddie neet.

Merie van de Kem zaot mêt 'nne zak oonder hëur kneje 't kroéd tössje de maosklawwe oét te doen.

Wie 'r bié hön kaom wāor ze ma de perséssievëndelkes aon 't sjtriéke. D'n drappoo laog opgevawe op d'n hook van de taofel. Uüver 'nne sjtool houng twie sjötterybreuk.

"Bërke, es te d'n boëtram op hebs, mos te nog d'nne lêvertraon, gesjmoolte waalvësj, pakke. Daan këns te nao Wöm de sjmiéd goën 'ns hure of 't sjtaoveniézer gemak ès.

"Es te éffe waachs tot ich hié mêt vërdig been, mäok ich dich dat dalik", zaag Wöm wie Bërke nao 't sjtaoveniézer vroeg. Nowël Hajje wāor dao mêt Floor, 't përd van Zjêf Hajje, vuur te besjloën. Zjang Pootsj zaot op 'n

huugpleugske mêt de rök tiënge 'nne kiersjtëin op, op e greun tekske van 'n duünehek te knawe. Dat leet 'r van leenks nao rés doër z'nne moond goën. Zjang wāor van ze vak oüch sjmiéd. Es te hëum vroogs vuur get te mäoke zaag

'r: "Ich mäok dich dat van aad iézer." 't Iézer woërd ömmertoûw awwer. Hër hêt noets get vuur iéme gemak. Zjang lede Gods wāoter uüver Gods lèim loupe. Hër haw twie breuk uüverèin aon zoedat de loëker ién z'n breuk tiënge-

nuüverèin weg vele. Vuur lûi mêt e zuver hert ès 't lève seempel. "Es dat dè oe ste zoondig mêt opréks, Nowël?", vroeg Zjang terwyl 'r 't tekske oét z'nne moond pagkde en op 't përd wës. Nowël wāor luitenaant-kerteermëister bié de sjöttery. "Jao, Zjêf hêt dis wëk z'n han voül. Dè môt nog aal witte en verve. Daobié hêt 'r oüch nog twie kerre hûi oonder de Hel ligke. Mëileke en vie verzörge gëit

gewoen doer, zonder de rés wat debié kömp". Pootsj heef mêt haand en voot of 'r wāor aon 't liere zjwömme. "Sjejj oét, dao môt nog 'nne mesjienskëtel vérkesvoor gekoëk

gewoen doer, zonder de rés wat debié kömp". Pootsj heef mêt haand en voot of 'r wāor aon 't liere zjwömme. "Sjejj oét, dao môt nog 'nne mesjienskëtel vérkesvoor gekoëk

gewoen doer, zonder de rés wat debié kömp". Pootsj heef mêt haand en voot of 'r wāor aon 't liere zjwömme. "Sjejj oét, dao môt nog 'nne mesjienskëtel vérkesvoor gekoëk

gewoen doer, zonder de rés wat debié kömp". Pootsj heef mêt haand en voot of 'r wāor aon 't liere zjwömme. "Sjejj oét, dao môt nog 'nne mesjienskëtel vérkesvoor gekoëk

wërde, de keu wäoter bringe en nog 'n ker klie gehaold vuur die daog. Ich kên dat, de hôfs mich niks te vertelle." "Môs dich oûch nog witte Zjang?" Nowêl vroeg nao de bekênde wêg. Pootsj lede zich iénèin zakke. Sjlöog de han òm z'n kneje. D'n dèksten tiéd leep Zjang nog zjus vuur dat de perséssie de kèrkwêg oét kaom, mêt de wit-top ién. "Ja huur' hié, ich heb nog tiéd genôg vuur te witte. Of 't zouw môtte goên rêngele. Meh dat gelûif ich neet. Es 't gèit rêngele zién de blaw sjtejn op d'n nêre gaans klaamp en dat ês neet 't gevaal." "Es Zjang dat zèt kômpe 't oét", knigkde Wòm mêt e sjtaole gezich, terwyl 'r 'n hoûf van 't pèrd mêt 't renêtmets vaan de bènnekaant biésjnooj. Bèr van 't Vuke sjtopde mêt de sjlâogker en kaom de sjmis ién. "Potverdomme Wòm, 't ês nog neet vèrdig zeen ich." "Muerge kêns te 't koème hoële", zaag Wòm. Bèr haw 't hoûte zèikvâot dao, oe 'nnen iézere baand van uûver wâor. "Vuur die daog hebs te aal tegeliék", knoëterde Wòm en laag mêt 'n tang 't hoofiézer ién 't vuur dat oétgegaange liék. 'r Trok e pâor sjlèg aon de blaosbaalk en mêt bloûw en oranje vlenkes kaom 't vuur weer op. "De begêns waol bâord te kriége, Zjang", griémelde Nowêl tiénge Pootsj. Dè kniëp z'nne moond toûw wie 'n sjtröp, goejde z'nne kop opzy oét en flûimde meters wiéd ién e bëugske tot onder 't sjmisbed. "Ja jao, Lies zèt oûch: Zjang sjèr dich. Meh de môs mer tiéd hebbe."

Wòm pasde 't roed gleujetig hoofiézer op de hoûf. De sjmis vólde zich mêt 'nne versjrikkelik sjteenkende roûk. Get of 't pèrd ién braand sjtoûng. Bèrke trok nao boéte. Dao reep Pieke van Zjang: "Hûi Bèrke, wat bis dich aon 't doén?" "Ich kaom 't sjtaoveniézer hoële, en dich?" Pieke vrêf mêt 'n haand z'n kouf nao vèur. "Ich môt Mem hélpe kaalk oét de koujl sjöppe. Toezjoer zién hié lûi vuur kaalk." De roûk wâor weggetrokke, Bèrke goûng weer ién. Wòm nêgelde 't hoofiézer vas en vylde en raspelde de hoûf. "Dat zit wie gebakke", laachden hêr en magkde de hoûf, dy op de baalk wâor vas geboonde, los. Hêr gaof 't pèrd 'nne sjlâog op 'n bats. "Noé nog d'n sjoon wikse en de bis vèrdig vuur de Broonk." Nowêl magkde vèur aon de noetsjtaal de kêtter los en goûng hêivers. Wòm vrêf 'ns uûver z'nne lère sjolk en doûw mêt 'n haand uûver ze bezjwèit gezich zoedat 'm de zjwarte sjtriëpe ién 't wês uûver ze gezich lepe. "Noé zal

v'r 'ns lore oe 't sjtaoveniézer ês, Bèrke. Oe heb ich dat gelaag?" Hêr dabde tössje kêttele, kêtterkes, e wäoterpeumke, aw hoofiézer, toénsjiere, kiësehëuk, metser van e krotemesjien, tange en mie van die dinger die op de asseraoje van 't sjmisbed laoge. Doer e sjûins zonnestjreulke dat doer e klejn ruûtsje veel, zaogs te de sjtöp oprèkke. Wòm sjmèjde 't sjtaoveniézer aon èin en dújden 't ién 'n koép wäoter. "Deh Bèrke, noé kêns te weer ién de sjtaof rammele." "Wievèul kry d'r?" "Gêf mer e kwertsje." Pootsj laachde hêl mêt 'n bassjtôm. "Dat ês vuur niks, dao kryt te nog gèine kniën mie vuur gedêk "Bedaank." Bèrke goûng hêivers. Zjêf van Kallebérg wâor bié de netâores 't breer aon 't verve. "En Bèrke, hebs te al sjtrûisel gezeuk?" "Jao, twie kiësekörf voûl."

Boëve, uöver de werm graof van Fik va Nële, leep 'r hëivers. Dao hoert 'r 'nne oppe sjtraot këke:
 "Keniënevelle, keniënevelle!" Aon de Molling kaom 'nne lômmelekriemer mêt e kerke. E broûjn ponnieke mêt witte vlekke trok de ker. Dao op laoge lômmele, aad iézer en e vél van e kaaf. Ater aon de ker hoûnge bössele knynsvelle. 'n Vrouw mêt klotzjwert laank haor, ién 'nnen illesjtik bié èin geboonde en groete koëperkleurige ryng ién hëur oere, zoot mêt de lyn ién hëur han op 'n zyplaank boëven 't rãod. Hëur han haw ze boétekaant ker bémele. Zjus of dy neet bié hëur huurde. E klejn menneke, mêt laank pëper en zaat krollend haor en 'nne lange aofhangende kniével leep këkenterre nëve de ker. Eudemke Sjiepers kaom mêt twie knynsvelle nao boéte. De vrouw trok aon de lyn zoedat de ponnie bekaans op z'n éterste puu sjtoûng. Truk bié hön koëme zoot ze breurke Zjaoke mêt 'n naos dy vuur hëum vëul te groet wãor en oe 'r ömmertoúw 'n sijnótsbel aon haw hange, mêt 'nne lège sjpyskoomp tössje z'n kneje z'n vinger aof te lekke. Vuur Bërke wãor niks mie oét te lekke. Hër trok de moostem ién, 'ns lore of dao niks mie te sijnóppe wãor. Bedreuf sjtoûng 'r bié de krössjelsjtruúk die kãol geplök wãore vuur de vlaoj.

De sterfelijken van Sion (2)

'T BROONKLEEDSJE. Maria Schouteten-Scheres

Refrein: Vuur zién weer säome,
 roond de sjötters roed en bloúw.
 Om de Broonk te kënne vere,
 eder jaor opnoúw.

Hure vuur de klok daan loúwe,
 dy ós säome reup,
 hure vuur de taamboers hoúwe,
 veul vuur 't ién ós knuúk.

Refrein

Zuug de sjöttery en kuúning,
 gruutsj, 'n gaanse ier.
 Hermenie en biélmaander,
 danke Slivvenhier.

Refrein

Nao de sjöttemês en zënge,
 lève vuur ós oét.
 Paole hoúwe, rejjenterre,
 Grenedeer Saluut!

Refrein

DE BROONK. Frans Starren

Refrein: Vuur goën weer broonke
mêt de sjöttery.
De kuïninklikke hermenie
zörg vuur meziék.

De vlagge hange oét
want 't ês weer Broonk.
Vuur măoke dry daog plezeer
mêt 't hiel duerp.

Refrein

Es de biélmaander gedoën ziën,
bringe v'r de mejoor hëivers.
Hër bedaank daan ekerèin
dè mêt gedoën hêt.

Refrein

't Mèijsjtêke ês 't lêste,
v'r kriége v'laoj en koffie.
Daonao goën v'r weer rejje
en ês de Broonk gedoën.

Refrein

KOM LAOT V'R BROONKE. Frans van de Weerdt

Refrein: Kom laot v'r broonke,
mêt sjöttery en hermenie,
laot sabels en gewërre proonke,
roej en bloûw kompie.

Iewe heb v'r uüverwonne,
machtig broédersjap,
en zoe zal 't altiéd bliëve,
trouw aon 't kuïningsjap.

Refrein

Hermenie sjtèit ôs t'rzyje,
iën vreugde en verdreet,
huur de zeute klaanke kleenke,
van ôs sjoen sjötteleed.

Refrein

't Duerp ês weer eng femiëlie,
ekerèin trèk mêt op.
Nèi dit sjoens gèit noets verloere,
haaw 't roed, wit, bloûw iën top.

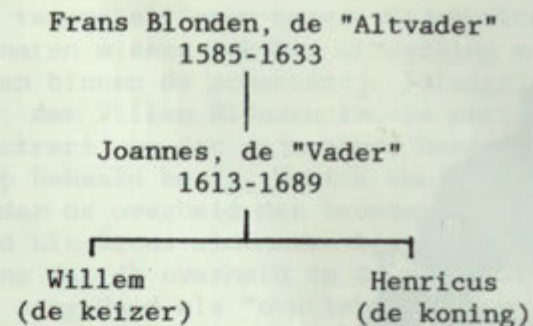
De familie Blonden en het schutterijconflict van 1666

In 1666 vindt binnen de schutterij een conflict plaats dat de dan 47-jarige broederschap op haar grondvesten doet schudden. De ruzie speelt zich af tussen enerzijds de Rijckholtenaren Willem en Hendrik Blonden, respectievelijk keizer en koning, en anderzijds de Gronsveldenaren Jan Pluegmeckers, Claes en Jan Bergmans, representanten van de toenmalige overheid der broederschap. De gerezen tegenstellingen leiden tot een omvangrijk proces voor de Schepenbank van Eijsden.

Het conflict binnen de schutterij staat niet op zichzelf. Het dient gezien te worden in het licht van de (slechte) verhouding tussen Gronsveldenaren en Rijckholtenaren in die tijd. Om de essentie van dit conflict te kunnen begrijpen, is enig inzicht in de heersende verhoudingen tussen beide dorpen in de 2^e helft van de 17^e eeuw noodzakelijk.

Een belangrijke rol in het geheel wordt gespeeld door de vooraanstaande Rijckholtse familie Blonden. Zoals reeds beschreven in het artikel "Gronsveld en Rijckholt in de 17^e en 18^e eeuw" (Grueles, 11(1991) nr.4) is de familienaam Blonden in de loop der tijd in Gronsveld en Rijckholt uitgestorven, alhoewel velen van de huidige generatie Gronsveldenaren en Rijckholtenaren Blondens bloed hebben en zelfs nazaat in rechte lijn zijn van de hoofdpersonen in dit artikel.

Voor het verhaal zijn in het bijzonder de volgende generaties Blonden van belang:

Voor alle duidelijkheid: we hebben ons in deze korte stamboom beperkt tot de personen die voor het verdere verhaal relevant zijn.

Willem en Henricus spelen in hun functie van resp. keizer en koning een hoofdrol in het schutterijproces van 1666. De toevoegingen "Altvader" en "Vader" voor hun grootvader en vader zijn ontleend aan de ledenlijsten van de schutterij over de periode 1619 tot en met 1656, waar Frans en Joannes als zodanig vermeld worden. Deze lijsten met de "naemen van de geen welke hun hebben laten inschrijven in St. Sebastianus Broederschap ofte schutterije tot Gronsfelt" zijn in de bijlage van de stukken van het proces in 1666 opgenomen. Op het belang van het feit dat zowel Altvader Frans als Vader Joannes schut waren, komen we later in dit verhaal nog terug. Zoals gezegd nam de familie Blonden in Rijckholt een prominente plaats in. Leden van de familie in opeenvolgende generaties vervulden in die tijd vrijwel alle openbare functies. Als illustratie van hun dominante rol gelden vooral ook de talrijke kwesties en processen waarbij leden van de familie betrokken zijn geweest. Joannes, de Vader, spant daarbij de kroon. Met name de conflicten met Gronsveldenaren die, naarmate de 17^e eeuw vordert, in aantal en omvang toenemen, springen daarbij in het oog. Opvallend maar tegelijk ook tekenend voor hun positie is, dat zij confrontaties met de kasteelheer van Rijckholt of de grafelijke familie van Gronsveld niet uit de weg gingen.

We zullen in een van de komende afleveringen van Grueles een apart artikel wijden aan de familie Blonden en aan de rol die deze familie in het 17^e-eeuwse Rijckholt speelde.

P. A. Lieter.
'92

De gerezen tegenstellingen tussen Rijksholtenaren en Gronsveldenaren missen ook hun uitwerking niet op de verhoudingen binnen de schutterij. Belangrijk in dit verband is, dat Willem Blonden in die periode keizer is van de schutterij en dat zijn broer Hendrik in 1665 het koningschap behaald heeft. Factor van betekenis is bovendien dat de overheid der broederschap vrijwel uitsluitend uit Gronsveldenaren bestaat. Bijzonder aardig is overigens dat de overheid in de processtukken uit 1666-1669 wordt aangeduid als "overicheijt": vergelijk het dialectwoord "uöverighèid".

Willem en Hendrik Blonden dagen in de zomer van 1666 (ná de Bronk van dat jaar) Jan Pluegmakers, Claes en Jan Berchmans voor de Schepenbank van Eijsden. Uit de stukken blijkt dat de laatste drie daarbij feitelijk de gehele overheid representeren. De overige leden van de overheid worden in algemene termen aangeduid als "sergeanten ende bevelhebbers vande schutterije".

Jan Pluegmakers wordt in de processtukken van 1666-1669 "schuttemeester" genoemd. Tevens blijkt hij de "presenten koning" (d.w.z. van 1666) en "vogeldrager" te zijn. Op de samenhang tussen beide hoedanigheden alsook op de term "vogeldrager" komen we hierna nog terug.

Claes Berchmans is drager van het schuttevaandel. Van de functie van Jan Berchmans hebben we nergens een aanduiding kunnen vinden.

De schuttemeester kan, gelet op de taken die deze persoon diende uit te voeren, vergeleken worden met de huidige functie van secretaris. Alleen was de wijze van verkrijging van de functie geheel anders dan nu. Hierover lezen we in de oprichtingsakte van de schutterij uit 1619 dat "der coninck die in het voorleden jaer den vogel afgeschoeten heeft ende het tweede jaer nyet af en schiet, derselve sal alsdan schuttemeester sijn". Als zijn taken worden onder meer genoemd "den ontfank te hebben van alle penningen van inlaegen ende anderssints ende daervan oock reeckeninge ende reliqua te doen". Voorts zal "der schuttemeester stellen alle ende yder jaer voor dat heylich Sacrament een tortse (=kaars)". "Daer beneffens sal der schuttemeijster bestellen een tromme met eijn pijsse (=een blaasinstrument)". Tot zover enkele voorbeelden van de taken van de schuttemeester. De eerder

gemaakte vergelijking met de huidige secretarisfunctie moge voor zich spreken.

Na deze inleidende opmerkingen worden nu de tegenstellingen in de schutterij anno 1666 beschreven. Op voorhand willen we er overigens op wijzen, dat in de door ons bestudeerde archiefstukken gegevens over de afloop van het conflict ontbreken. Zo hebben we met name de uitspraak van de Eijdsense Schepensbank niet aangetroffen. Echter, het belang van de gebeurtenis achten we niet zozeer gelegen in de afloop van de ruzie, alswel in het feit dat de processtukken ons enig inzicht verschaffen in de gebruiken en de gang van zaken binnen de broederschap in de beginperiode van haar bestaan.

De problemen beginnen als door de bode van de gravin "allen de broeders sijn vergadert geworden anno 1666 om den vogel te schieten". Dit is gebeurd "sonder dat aen den keyser ende coninck eenige de minste conde (=bericht) is worden gedaen om haer oock ter plaetse te muechen vinden". In het latere proces zouden Willem en Hendrik Blonden verklaren, dat het feit dat zij niet door de bode tot het vogelschieten werden opgeroepen, "was streckende tot groete misachtinge, alsoo sij vóór alle andere de conde daer aff hadden behoeren te hebben". Met andere woorden, zij vonden zelfs dat het bericht het eerst aan keizer en koning had moeten worden bekendgemaakt.

Uiteraard is "de conde" van de bode slechts een formaliteit. Willem en Hendrik weten natuurlijk dat jaarlijks op Pinkstermaandag het vogelschieten plaatsvindt. Zo ook in 1666. Op die dag begeven zij zich dan ook "naer 't kerckhoff van Gronsfelt". Ter toelichting op de plaatsaanduiding "kerckhoff" wijzen we er op, dat de vogel in vroeger jaren op een lange paal aan de kerktoren bevestigd werd, waarop de schutters vervolgens hun geluk beproefden.

Als de gebroeders Blonden "ter gewoenlijcken plaetse sijn gecompareert (=verschenen)", worden zij door overheid en andere leden van de schutterij onvriendelijk bejegend. Ook worden zij niet met de voor keizer en koning gebruikelijke eerbewijzen tegemoetgetreden. De overheid heeft hen zelfs niet "willen admitteeren (=toelaten) tot het schieten". De aan Willem en Hendrik onthouden eerbewijzen worden in de processtukken nauwgezet beschreven. Zo wordt de koning

belet het "prerogative (=voorrecht) van den voegel te draegen". Bedoeld wordt hier de zilveren vogel, die als onderdeel van het koningszilver door de koning op de borst gedragen wordt. Deze vermelding in de processtukken van 1666 is zeer interessant. Reeds lang bestond het vermoeden dat de zilveren vogel geschonken was door graaf Justus Maximiliaan van Bronckhorst en dus vanaf de oprichting van de broederschap door alle koningen en keizers is gedragen. Het feit dat de zilveren vogel in een bron anno 1666 genoemd wordt is een zeer belangrijke aanwijzing, zo niet het bewijs dat dit vermoeden juist is. Tot dusver gold als oudste schriftelijke bron een brief (zie Grueles, 4(1984) nr.2), die de commissaris van het graafschap Gronsveld, Wolfgang Zollner, op 24 juni 1778 (dus meer dan 100 jaar later) aan de in München woonachtige graaf schreef. Daarin wordt met betrekking tot de koning aangegeven: "Hij heeft een uit zilver gegoten vogel om de hals gehangen. Om deze vogel heen hangen veel zilveren platen..." Overigens, maar dit ter zijde, is het ook deze vogel die bedoeld wordt, wanneer de nieuwe koning op Pinkstermaandag "de vogel" naar een bepaald café in Gronsveld of Rijckholt brengt. Wat voorts aan keizer en koning in 1666 wordt ontzegd is het voorrecht "den eersten schiet te doen". Zoals bekend, is het heden ten dage nog gebruikelijk dat de koning (en eventueel de keizer) bij de aanvang van het vogelschieten een ereschot lost. Willem en Hendrik Blonden zouden tijdens het latere proces voor de Schepenbank van Eijsden in hun pleidooi erop wijzen, dat zowel het recht om de vogel te dragen als het gebruik dat keizer en koning een ereschot lossen, "volgens oude gewoenten, statuijten ende andersints" bepaald is. Opmerkelijk in dit verband is het aanhalen van "oude gewoenten": de schutterij bestond immers toen pas 47 jaar.

Het blijft echter niet bij het onthouden van eerdergenoemde voorrechten. Leden van de overheid hebben, in plaats van aan keizer en koning de gebruikelijke eer te bewijzen, hen zelfs "naergespeurt ende getracht te achterhaelen" en "tegens de selve krackelen (=ruzie) aengevangen". Zij hebben dit gedaan "om daardeur occasie (=gelegenheid) te vinden" om de aan keizer en koning "becoemende eere te benemen en deselve uijt de Broederschap te sluijten".

De gebeurtenissen op die Pinkstermaandag 1666 blijken tot dat moment nog slechts voorhoede-gevechten te zijn. Het komt pas tot een echte confrontatie als Joannes Blonden, vader van Willem en Hendrik, ten tonele verschijnt en zich hoogstpersoonlijk met de zaak gaat bemoeien. Joannes, die op de ledenlijst van de schutterij in 1656 nog als schut vermeld staat, heeft zich inmiddels in het begin van de jaren zestig "uijt de Broederschappe begeven". Naar alle waarschijnlijkheid heeft dit te maken gehad met de verslechterende verhoudingen tussen Gronsveld en Rijckholt, waarin hij zelf de hoofdrol vertolkte. Hij is overigens niet de enige geweest die in die jaren zijn lidmaatschap heeft opgezegd: "gelijck oock hebben gedaen meer anderen".

Als hij van de onheuse bejegening van zijn beide zonen verneemt, begeeft Joannes zich "naer 't kerckhoff van Gronsfelt". In de processtukken lezen we, dat hij "aldaer heeft commen protesteeren als den voegel aldaer geschoeten wierde". Joannes eist een verklaring voor hetgeen is voorgevallen. Leden van de overheid geven hem te verstaan, dat de "Vrouwe gravinne in dezen hadde int generael laeten verbieden dat geene souden voortaan inde schutterije moegen sijn oft blijven, die buijten haeren gebieden geseeten waaren." Met andere woorden: alleen inwoners van het graafschap Gronsveld mochten lid zijn van de schutterij; inwoners van Rijckholt, dat een vrije heerlijkheid was en dus niet tot het graafschap Gronsveld behoorde, werden uitgesloten. Dit antwoord was voor Joannes de onmiddellijke aanleiding om een proces aan te spannen tegen de overheid van de schutterij. Wel is hij na de woordenwisseling nog "totte hoch gemelte Vrouwe gravinne gegaen om van haer te gaen vernemen de redenen haer daartoe moverende (=bewegende)". De uitkomst van dit bezoek is niet bekend. Kennelijk heeft hij ook daar geen bevredigend antwoord gekregen. De rol van de gravin zou in het latere proces dan ook niet onbesproken blijven. Het is dus Joannes die zijn zonen aanzet om gerechtelijke stappen te ondernemen. In de processtukken staat ook met zoveel woorden "dat den vaeder is den geenen die den aanvanck heeft gemaakt van dese saeke opt kerckhoff van Gronsfelt". Het is het begin van een proces dat 3 jaar in

beslag zou nemen. Reeds op 29 juni 1666 (dus een kleine maand na het voorval) vindt de eerste "gerechtsdag" voor de Eijdsense Schepenbank plaats.

We zullen nu de gang van zaken volgen aan de hand van de door Willem en Hendrik Blonden naar voren gebrachte argumenten tegen hun uitsluiting uit de schutterij. Daar waar relevant, zal op onderdelen van het betoog worden ingegaan of zal de reactie van Jan Pleugmakers, Claes en Jan Berchmans c.s. worden vermeld. Uit het navolgende zal blijken dat Willem en Hendrik trachten aan te tonen dat de uitsluiting onrechtmatig is en dat zij in hun eer wensen te worden hersteld.

Allereerst vestigen de gebroeders Blonden de aandacht op het feit dat "in den jaere 1619 met consent (=toestemming) van de welgeboren heer Grave tot Gronsfelt, Sinte Sebastianus eene broederlijke schutterie is aengesteld binnen Gronsfelt". Deze eerste zin is al direct zeer interessant. Daaruit lezen we immers dat graaf Justus Maximiliaan van Bronckhorst de oprichting van de schutterij heeft goedgekeurd, hetgeen niet zonder meer wil zeggen dat hij zelf ook de oprichter is geweest. De zinsnede "met consent" komt in dit verband veelvuldig in de processtukken voor. Zo staat op een andere plaats dat hij de oprichting heeft "geconsenteert". Elders lezen we dat "het consent van wijlen den genadigen heere noodich was tot het opstellen der broederschap".

Het belang van de passage over de oprichting van de schutterij in hun betoog blijkt als Willem en Hendrik eraan toevoegen, dat van begin af aan "in deselve broederschappe sijn ingeschreven de ingezetenen soo van Gronsfelt als Richolt, onder een ende die selve kercke parochiale behoerende". Met andere woorden: het feit dat Gronsveld en Rijckholt tot één parochie behoorden, betekende dat alle inwoners van beide dorpen als ingezetenen beschouwd moesten worden. De band met de kerk en het gegeven van die een en dezelfde parochie achtten Willem en Hendrik dus heel belangrijk. Ook later in het proces zouden ze benadrukken dat de Rijckholttenaren "niet sijn uijtgesetenen maer integendeel ten opsichte van Parochie ofte moederkercke, waeronder de ingezetenen van

Rijcholt neffens die van Gronsfelt sijn gehoerende, soo sijn sijn ingezetenen".

In een volgend punt van hun pleidooi geven Willem en Hendrik aan dat "de broeders sich souden vrindelijck ende hoffelijck houden den eenen tegens den anderen". Jazelfs

wijzen zij erop dat "soodanige gemeenschappen en broederschappen sijn ingestelt om daer deur te voeden ende doen groijen de eenicheyt ende vrintschap ondermalcanderen". Ook elders wordt vermeld dat de essentie van "alle broederschappen, gilden ende schutterijen is om te onderhouden de vrintschap onder hun confrèren inde liefde Godts". Hieruit zou men kunnen concluderen dat de reden voor de oprichting van onze schutterij een andere is dan tot dusverre wordt aangenomen. De gangbare theorie namelijk luidt dat de schutterij zou zijn opgericht om de sacramentsprocessie te beschermen. Hierover hebben we echter in de archiefstukken niets kunnen vinden. Verder blijkt uit het archief van de schutterij dat de functie van "bielemaan" pas na de Franse tijd (ca.1815) in de schutterij is ingevoerd. Het voorgaande laat overigens onverlet dat er een historische band bestaat met de sacramentsprocessie. De schutterij is op Sacramentsdag opgericht en van oudsher is iedere schut verplicht geweest zich te "laeten vinden (=aanwezig te zijn) op den dach der heijlighen processionen opden kerckhoff des morgens int uijtgaen" en voorts "int omgaen tot Cadier, Eckelraede, Ryckelt ende tot Gronsfelt voorder kercken in het ingaen". Omtrent de ware achtergrond van de oprichting van de schutterij is dus nader onderzoek geboden. In een toekomstig artikel hopen wij hierop terug te komen.

We keren nu weer terug naar het betoog van Willem en Hendrik Blonden. Als volgend argument tegen hun uitsluiting voeren zij aan, dat Rijkholtenaren sedert de oprichting van de schutterij in 1619 lid zijn geweest. Zij wijzen erop dat hun Altvader Frans Blonden "sich heeft begeven onder deselve Broederschappe". "Insgelijcken heeft sich daeronder begeven der Vader" Joannes Blonden. Jan Pluegmakers, Claes en Jan Berchmans rekenen het later, in hun antwoord op het pleidooi van Willem en Hendrik, tot voordeel "dat der Vader sich uyt sijnen vrijen wille uyt deselve Broederschappe heeft begeven". De gebroeders Blonden leggen er echter de nadruk op dat "die statuyten hebben gegeven die gerechticheijt van haeren afstandt". M.a.w. de statuten bieden de mogelijkheid om het lidmaatschap op te zeggen.

In navolging van hun grootvader en vader zijn ook Willem en Hendrik lid van de broederschap geworden. De beide broers vestigen er bovendien de aandacht op, dat "den eenen dreymael achtermalcanderen den vogel heeft affgescoten ende is geworden keyser, den anderen eenmael ende is geworden coninck". Zij hebben "deur haere dexteriteijt (=behendigheit) becoemen de hoochste eere ende titel des broederschaps van keijser ende coninck respectvelijck".

De reactie van Jan Pleugmakers c.s. op deze passage is ook heel aardig. De Gronsveldenaren brengen voor de Schepenbank naar voren dat Willem en Hendrik Blonden "hun hebben begeven totte Schutterije, maer oft sulcx soude sijn geschiet met intentie sich vrindelijck ende hoffelijck te houden, soo sij seggen, wordt geignoreert (=ontkend) ende nyet geloefft". "Alsoo 't zedert dyen tijt men anders nyet en heeft hun gespuert als tweedracht." Met andere woorden, de vertegenwoordigers van de overheid wijzen erop, dat sedert het moment waarop Willem en Hendrik bij de schutterij zijn gekomen, er niets anders dan ruzie is geweest.

Hierbij laten Jan Pluegmakers en zijn makkers het niet: sinds die tijd is bij de schutten volgens hen zelfs sprake van "veranderinge van huysmans qualiteyt in die van soldaten". Dit geeft aan hoe men toen over soldaten dacht. Daarnaast is het een verwijzing naar het feit dat hun vader Joannes soldaat was geweest, of zoals in de stukken wordt vermeld "ten dienst van Coninck op Limbourg, in welcken dienst hem oock sijn gevolcht sijne twee soenen". Willem en Hendrik nemen deze aantijgingen hoog op. Door van hen te zeggen dat zij soldaten zijn, wil men hen "trachten odieux te maecken (=in een kwaad daglicht te stellen)". De broers voegen er aan toe, dat "behalven dat de Schutterij meer betaemt eenen crijghsman als enen huijsman, is deselve schutterije ingestelt tot den eerlijcken exercitie ende tot onderhoudinghe van broederlijcke liefde". (Ook hier weer een verwijzing naar de achtergrond van de schutterij.)

Tot slot van hun betoog gaan Willem en Hendrik in op hun feitelijke uitsluiting en de rol van de gravin in het geheel. De gebroeders onderkennen dat de gravin door haar macht "de selve broederschappe kan te nietten doen" en de

regerende keizer en koning "haere becoemende prerogativen" kan ontnemen. Dit kan de gravin doen door "haer consent" aan het bestaan van "de Broederschappe te onttrecker". Maar "deselve broederschappe aff te stellen ende daernaer wederom aen te stellen tot exclusie (=uitsluiting) van de geene die het meeste hadde gemeriteert (=die de grootste verdiensten hadden (lees: Willem en Hendrik Blonden)) is strijdende tegens alle recht ende redenen". Willem en Hendrik wijzen er ook op dat de machtsmiddelen van de overheid "gebonden sijn aen de natuurlijke ende de wetten van alle volckeren".

Kortom, gravin en overheid zouden alleen door het gebruiken van hun machtspositie tot uitsluiting kunnen overgaan. Er is hiertoe volstrekt geen wettige grond aanwezig. Willem en Hendrik voeren aan dat, als zij al iets misdaan zouden hebben, eerst de bepalingen van de statuten toegepast moeten worden.

Overigens zijn de beide broers wel zo slim om louter in algemene termen over de rechten en plichten van de gravin te praten en haar niet rechtstreeks te beschuldigen. Daarentegen geven ze vooral de overheid de schuld. Ook de betrokkenheid van de gravin bij het conflict wordt de overheid in de schoenen geschoven. Jan Pluegmakers c.s. hebben "de welgeborene Vrouwe de ooren volgeblaesen" en Willem en Hendrik "valschelijck beticht te wesen krakeelders (=ruziemakers)". Zij zouden dit volgens de beide broers hebben gedaan om hetgeen zij zelf niet konden bewerkstelligen, te trachten "door de autoriteit ende interventie van de welgeborene Vrouwe Gravinne te effectueren".

Zeer diplomatiek in de richting van de gravin stellen de gebroeders Blonden zich op wanneer zij zeggen, dat niet verondersteld mag worden dat de gravin genegen is iemand onrecht aan te doen. Integendeel, de oorzaak van de gebeurtenis is gelegen in de "ongeregelde passie (=hartstocht)" van de Gronsveldenaren, die in plaats van zich te voegen naar de statuten van de broederschap en de keizer en koning te erkennen, daarvan hebben afgezien op voorwendsel van een door de gravin uitgevaardigd "generael verboth voor alle uijtgesetenen".

Concluderend stellen Willem en Hendrik dat dit alles is geschied om hen "uyt de broderschap te houden", hetgeen is

voortgekomen uit "jalousie dat den één keyser ende den anderen koninck, wesende ingesetenen van Rijchelt, sijn prevaleerende (=overwicht hebbend) aen die van Gronsfelt". Zij achten zich "grotelyx geruineert ende gekrenckt in haer eere, naeme en fame" en eisen "in de broderschappe behoeren naer recht ende redenen gemainteneert (=gehandhaafd) te worden tot conservatie van haere eere". Deze oproep richten zij overigens niet alleen tot de overheid, maar ook tot de gravin: "daertoe sijn niet alleen geobligeert (=verplicht) de medebroeders uyt

crachte der statuijten des broderschaps, maer oock de hoegghemelte geboren Vrouwe uijt crachte van het consent daeromme gegeven".

Tot zover de belangrijkste punten die in het proces aan de orde waren. Dat deze hier in hoofdzaak beschreven zijn vanuit de optiek van Willem en Hendrik Blonden, komt doordat daarvan de meeste stukken bewaard zijn gebleven. Andere delen van het proces zijn flink beschadigd of geheel verloren gegaan. Zoals reeds gezegd, ontbreekt ook informatie over de uitspraak van de Eijdsense Schepenbank. Toch geeft het vorenstaande naar onze mening een goed beeld van de problematiek.

Dat de procesgang lang en intensief is geweest, blijkt overigens niet alleen uit de omvang van het dossier of de duur van de zaak (1666-1669), maar ook uit het feit dat betrokkenen verplicht werden om met have en goed borg te staan voor de kosten van het proces. Hierover zijn uitgebreide stukken voorhanden. Waar het feitelijke conflict in het voorgaande vooral van de zijde van de gebroeders Blonden is belicht, zullen we ons thans richten op de Gronsveldse partij.

Zo heeft Jan Plugmakers zijn huis en hof als onderpand ingebracht. Claes Berchmans "verobligeert van gelijcken sijn huys ende hoff gelegen alhier aen 't Broek, groet vijf grootroeden, reyngenoet ter eenre de Broecksteege ende ter andere zijden Willem Pinkaerts".

Opmerkelijk is dat daarenboven ook nog de hele overheid ("schuttemeester, vandrager, sergeanten ende bevelhebbers vande schutterije") een stuk land inbrengt dat in het bezit is van de schutterij. Het betreft "desulcken bunder lants als wijlen de Echtgenoot van onser regerende Vrouwe Gravinne onsen Genadige Heer heeft gegunt ende gelaten aende Schutterije om daeraft de jaerlijxen opcomende vruchten te mogen profiteeren ende verteyren naer hunne welgevallen". Dit land was gelegen "int broeck, reyngenoet aen twee sijden landerijen van onse Genadigen Vrouwe". Het betreft hier vrijwel zeker het stuk land dat heden ten dage bekend staat als "Sjötteboonder". Dit kan worden afgeleid uit een drietal factoren. Allereerst de naam "Sjötteboonder", die tot dusverre al had doen vermoeden dat het hier gaat om een stuk grond, dat ooit heeft toebehoord aan de schutterij. Op de tweede plaats het feit

dat in het archiefstuk uit 1666 wordt gesproken over een "bunder lants", hetgeen overeenkomt met "boonder" in het onderhavige toponiem. Tenslotte is op oude kaarten te zien, dat een groot gebied ten westen van het kasteel eertijds in bezit was van de graaf van Gronsveld. De "Sjötteboonder" ligt in dit gebied. Dit laatste sluit aan bij de opmerking in genoemd archiefstuk dat graaf Justus Maximiliaan van Bronckhorst de bedoelde bunder heeft geschonken aan de schutterij en dat in 1666 het land aan weerszijden toebehoort aan zijn weduwe, de gravin. De benaming is bewaard gebleven in de huidige Schutteboondersweg. Als men deze weg volgt vanaf de Stationsstraat in de richting van het viaduct over de autosnelweg, ligt de "Sjötteboonder" aan de rechterhand.

De zilveren vogel, zeer waarschijnlijk uit 1619.

Hiermee besluiten we de beschrijving van het schutterijconflict van 1666. Het is wellicht goed om het belang van het gevoerde proces nogmaals te benadrukken. Zonder de gebeurtenissen in 1666 was vrijwel zeker geen licht geworpen op de eerste decennia van de historie van de schutterij en zou deze episode waarschijnlijk tot in lengte van jaren in nevelen gehuld zijn gebleven.

Piet Daemen, Fieke Lakmaker, Jo Purnot

Van aal en nog get

Käomersjete

Met de Groete Broonk, op zondagmorgen in alle vroegte, wordt het hele dorp gewekt door de doffe knallen van de "käomersjüt en het geroffel van het trommelkorps van de schutterij. Met deze donderslagen van de "käomersjüt sjete ze de Groete Broonk ién". Vreugdeschoten waarmee het feest kan beginnen.

De naam "käomer" is afkomstig van dat gedeelte van een oud kanon dat afgekoppeld kon worden van het geschut om te worden geladen met buskruit.

De kamers die gebruikt worden bij het "käomersjete" in Gronsveld zijn stalen bussen (vroeger van gietijzer) met een holte voor de lading en aan de zijkant een opening voor de ontsteking.

Lyjjo Segers (zie Grueles 8, 1988, 3) goot deze gietijzeren kamers zelf. De kamers werden door Lyjjo ook voorzien van een inscriptie met de letters "SSG". Hiervoor ontstond zelfs enige onenigheid omdat volgens de schutterij deze letters stonden voor "Schutterij Sebastianus Gronsveld", maar Lyjjo hield vast aan de betekenis "Smidse Segers Gronsveld".

Aan het feit dat de schutterij over een relatief groot aantal kamers beschikt, is de volgende anekdote verbonden.

Op zekere dag werden de kamers uitgeleend aan een vereniging uit de buurt. Toen na verloop van tijd secretaris Bouchoms de geleende kamers wilde terug hebben, werd hem verteld dat ze zoek waren geraakt. Bouchoms gaf Lyjjo Segers daarop de opdracht nieuwe kamers te maken. Kort voor de Grote Bronk vond de heer Bouchoms tot zijn verbazing op een zondagochtend voor zijn huis een zak met daarin de verloren gewaande kamers.

De kamers worden geladen met een speciaal maatje buskruit

(polfer), grover dan het buskruit dat voor de oude schutterijgeweren wordt gebruikt. Daarop een prop krantenpapier, die met hamer en pen wordt aangestampt. Hierbij is enige voorzichtigheid geboden. Vroeger werd, waarschijnlijk bij gebrek aan papier, de kamer met leem gevuld. Tegenwoordig wordt de kamer geheel met papier aangestampt.

Käomers.

De kamers zijn de laatste Grote Bronken steeds aan de Stationsstraat op bronkzondag afgeschoten. Een droge plaats is wel een vereiste omdat buskruit en vocht nu eenmaal niet samen gaan. Bij regen wordt er gezocht naar een droge plek onder een boom.

Zo werden er alle kamers afgeschoten onder de bomen van het kasteelpark.

De circa 20 kamers worden dan op een afstand van 75 cm van elkaar geplaatst en verbonden door een kruitspoor.

Hiervoor wordt een kamertje gebruikt met een loden tuit. Zou die tuit van blik zijn dan ontstaat het gevaar dat, bij aanraking met het wegdek, vonken ontstaan die het kruit voortijdig doen ontbranden.

Omstreeks 5 uur in de ochtend wordt de eerste kamer met een lucifer aangestoken. Dit jaar zal Leo Segers (Ly) deze traditie in navolging van zijn vader (Zjir) en zijn grootvader (Lyjjo).

Ly wil dit jaar zowel Gronsveld als Rijckholt wakker schudden door op verschillende lokaties de "käomers" af te schieten, maar dit zult u zelf wel merken.

" 'n gooj naach".

Ina van de Weerdt

Informatie: Leo Segers

H.W.A. Lemmerling. Oet Vreuger Jaore (deel 7).

Kên d'r hön nog

Bèr Spronck

Dit artikel handelt over Bèr Spronck, een gewone man, die een gewoon leven leidde en toch bijzonder omdat hij de eerste koning werd van de schutterij St.-Sebastianus na de tweede wereldoorlog.

Joseph Johannus Hubertus Spronck werd geboren op 18 augustus 1895 in Maastricht. Zijn vader was Hubertus Spronck, zijn moeder Agnes Reintjens. Hij was het oudste kind uit een gezin van zes kinderen. Hij had twee broers en drie zussen. Als kind verhuisde hij met zijn familie van Cadier en Keer naar Gronsveld. Hij woonde in zijn jeugd op de boerderij, thans Rijksweg 12. Zijn vader had

30 mei 1915. Bèr tijdens de mobilisatie.

een klein boerenbedrijf, verkocht vee en was vertegenwoordiger in landbouwbenodigdheden. Bèr doorliep de lagere school in Gronsveld en ging daarna, zoals vele dorpsgenoten, naar het college in Visé. Al op zeer jeugdige leeftijd raakte hij bezeten van de schietsport. Vaak oefende hij met het jachtgeweer van zijn vader op doelen die hij plaatste op de "mêskoûjl". Naderhand ontdekte hij dat de kogels door de mesthoop heen gingen.

Gelukkig werd nooit iemand geraakt. Een volgend doelwit werd het wasgoed van de burens, de familie Schrijnemaekers. Dat die hier blij mee waren laat zich raden. Op 20-jarige leeftijd ging Bèr in dienst. Hij heeft gedurende de eerste wereldoorlog gediend in het leger. Zelfs tot 1919. Later gaf Bèr Spronck vaak toe dat dit de fijnste periode uit zijn leven is geweest. Hij hield namelijk van regelmaat en rust, van de natuur en ... van schieten. In zijn dienstitijd schoot hij zich regelmatig in de medailles. Na de eerste wereldoorlog zette hij zijn dienst voort als lid van de Gronsveldse burgerwacht. Bèr trouwde in 1920 met Elisabeth, Maria, Gertrudis Roosen (Liza). Ze kregen 8 kinderen (Bèr, Gilles, Jo, Haj, Jês, Aline, Miet en Piet). De laatste overleed op 5-jarige leeftijd.

Bèr bij de burgerwacht (2e rij, 3e van links).

Liza Roosen.

In 1920 begon Bèr op de Zinkwit in Eijsden, als magazijnbediende. Meer dan veertig jaren ging hij dagelijks in weer en wind op de fiets naar Eijsden. Hij was een man van de klok. Hij stond elke dag om 6.00 uur op en ging elke dag om 22.00 uur naar bed en daar kon geen mens hem vanaf brengen.

Zijn gezin woonde intussen op Rijksweg 71, waar nu de familie Hanssen woont. Voordien woonden ze nog enkele jaren aan het Station. Daar handelde hij in fietsen, die hij ook repareerde. Mede door dit feit was dit huis altijd een trefpunt van vrienden en bekenden. Zo kwam ook Math van de Weerdt (zoon van Door) op een dag aanwaaien met zijn koffertje. "Ik blijf hier logeren", sprak hij en ging niet meer weg. Dit kon allemaal in huize Spronck. Met name vrouw Liza nam het altijd op voor de zwakkeren, niet altijd tot genoegen van Bèr. Math had verkering met Jeanne Haenen uit Eijsden. Jeanne kwam Math vaker opzoeken bij de familie Spronck. Math was dan nog al eens de hort op. Als hij dan rond 10.00 's avonds nog niet was komen opdagen

bracht Bèr Spronck Jeanne met de fiets terug naar Eijsden. Bèr was een verwoede jager. Niet alleen had hij een scherp oog, hij had ook gevoel voor de natuur. Met zijn neven Zjêf en Haj Reintjens en Anton van Baal ging hij op jacht. Bèr Spronck was specialist in het schieten van snoek in de "Weijert". Dat Bèr als scherpschutter niet altijd op

1935. Grote Bronk. V.l.n.r. Zjêf Schrijnemaekers (van de Kyzer), Bèr, Bèr Waber, Zjengske Jacobs.

"scherp" stond getuigt het volgende verhaal. De plaatselijke toneelvereniging van Gronsveld had in een van haar stukken een schietscene opgenomen. Om het een en ander echt over te laten komen werd Bèr gevraagd om met zijn jachtgeweer op het juiste moment buiten de zaal een schot af te vuren. Vanachter de coulissen zou hij een signaal krijgen. De acteur in kwestie sprak de woorden "Ik

hoor een schot!", te vroeg uit, waarna Bèr, tot grote hilariteit van het publiek, alsnog het schot afvuurde. Tijdens de vele jachtpartijen schoot hij als een van besten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij in 1946 op Pinkstermaandag de eerste koning van de schutterij van Gronsveld na de tweede wereldoorlog werd. Dat koningschap was toen geen gemakkelijke taak omdat de sporen van de bezetting nog vers waren. Vanuit deze tijd stamt ook het gebruik dat schutters officieel een koningin kunnen vragen en de naam onder couvert aan kunnen bieden aan de secretaris. Voor de oorlog kende men alleen het gebruik dat de eerste vrouw die bloemen aanbood koningin was. Om te voorkomen dat de koningin niet in de smaak zou vallen besloot men de mogelijkheid te openen tot het vragen van een koningin. Bèr had echter geen koningin gevraagd. Voor het schieten werd hem de vraag gesteld wie zijn koningin zou worden. Haj Reintjens, neef van Bèr, antwoordde voor zijn beurt dat zijn vrouw Louise Reintjens koningin zou worden. Louise werd pas tijdens het schieten op de hoogte gebracht en was dan ook totaal verbouwereerd toen Bèr het laatste restje van de plaat haalde. Een meesterschot omdat het hard waaide en de vogelstang flink uitsloeg. Bij gebrek aan bloemen stak Louise "de mèij" met de rode pluim van de "Zjakko" van haar man Haj. De vrouw van Bèr was echter niet zo blij. Het waren moeilijke tijden na de oorlog, zeker voor een gezin met acht kinderen. Gelukkig werd Bèr enigszins financieel en geholpen door enkele vrienden, een eerste aanzet tot de later op te richten spaarclubs. De bronk werd vrij sober gevierd met voor Bèr Spronck als hoogtepunt de koffietafel in de kleuterschool aan de Mgr. Willigersstraat (thans accountantskantoor Segers). Namens het dorp werd hem door de koningin en de hofdames een nieuw jachtgeweer aangeboden. Bèr was een groot natuurliefhebber. Hij ging zondags met zijn gezin wandelen in het Savelsbos. Hij leerde zijn kinderen luisteren naar de prachtige geluiden uit de natuur. In de kasteeltuin broedde in vroeger jaren de nachtegaal. Bèr Spronck stond vroeg op en kon uren op het terras van de harmoniezaal blijven zitten luisteren naar deze vogel. Het lukte hem vaker om deze, inmiddels

1946. Grote Bronk. Bèr als koning met koningin en hofdames.

1955. Voor de harmoniezaal. Bèr en Liza en de kleinkinderen Lilianne en Yvonne Pluymakers.

beschermdde vogel, te vangen in een glas, waarin hij meelwormpjes had gelegd. Hij had vele boeken over de natuur en tekende in zijn vrije uren vogels en andere dieren en dorpstafreeltjes.

Ook na zijn koningsschap bleef Bèr dezelfde eenvoudige man. Hij stond niet graag in het middelpunt van de belangstelling. Feesten, zondagen, Carnaval, Broonk, Sinterklaas en Kerstmis waren aan hem niet besteed. Hij had liever de gewone normale dagen waarop hij kon doen wat hij zelf wilde in zijn eigen ritme. Hij was een sober man, dronk nauwelijks en kwam zelden in een café.

In 1954 huurde hij de harmoniezaal in Gronsveld. In 1955 overleed hier zijn vrouw op 59-jarige leeftijd.

De kinderen van Bèr en Liza. V.l.n.r. Miet, Jo, Harie, Bèr, Jês, Gilles, Aline.

Hij was een trouw lid van de harmonie. Meer dan 60 jaar speelde hij klarinet. Bèr was 15 jaar penningmeester en hield vele jaren de muziekkartothek bij. Achter de harmoniezaal hield hij zijn hond en fretten en ook hier repareerde hij fietsen voor iedereen. Kinderfietsjes repareerde hij kosteloos. Op een dag had zoon Gilles een wagentje rommel naar het stort in de Slak gebracht. Tegen

1956. Voor de voormalige harmoniezaal. V.l.n.r. Yvonne Pluymakers, Bèr Spronck, Lillianne Pluymakers, Joke Spronck-van Woesik, Bertha Spronck-Schurgers, Ria Spronck-Purnot, Miet Spronck.

de middag arriveerde Bèr aan de Harmoniezaal met alle weggebrachte spullen in de kruiwagen. Hij zei: "Snap je nou dat mensen zo iets weggooien." Van oude kinderwagens, fietsen, wielen en andere onderdelen maakte hij nieuwe fietsen. Bèr was technisch goed onderlegd. Dat had ook zijn oom Zjoke Reintjens door. De oude heer had een geldkist die door een uitstulping in de bodem om zijn eigen as draaide. Zjoke dacht dat de kist door kwade

geesten was behekt of van de elektrische stroom was bezeten en riep neef Bèr om hulp. Bèr kwam dan, rammelde wat aan knoppen in de meterkast en vroeg aan noonk Zjo of hij nog iets merkte. Oom Zjo antwoordde dan: "Nèi, jong, nèi, 't ès kurjeus dat's dich zoe get kèns." Bèr had dan niets gedaan.

De laatste jaren van zijn leven woonde Bèr in de huidige Benedicstraat bij zijn zoon Gilles en diens vrouw Bertha, die ruim twintig jaar goed voor hem zorgden. Op 82-jarige leeftijd overleed hij in het ziekenhuis van Maastricht nadat hij nog enkele maanden had verbleven in De Bron in Eijsden. Hij werd begraven op 18 februari 1977. Zijn harmonie begeleidde hem naar zijn laatste rustplaats.

Frans van de Weerd

1969. Bèr als klarinettist in de harmonie.

Foto

1935. Groete Broonk. V.l.n.r. Marcel Bettonville uit Luik, neef van Marcel Doyen. Jean van de Weerd (van d'n Dikke). Anna Goessen (van Miensje). Bèr Spronck (van Pie). Het huis is afgebroken. Het stond op de hoek Rijksweg-Hennemettenstraat, noordzijde.

1950. Meisteken. Klejn Breunskse. V.l.n.r. Rina van de Weerdt. Roeland Hayen (koning). Zus Reintjens (koningin). Jan Reintjens.

1953. Meisteken. Leden van de Harmonie aan de koffietafel. V.l.n.r. Sjêl Heijnen. Henri Schiepers. Frans Hessels. Pierre Bergenhuizen. Bêr Berchmans. Zjêf Goesens. Nik van den Boorn. Jôp Heijnen. (Staande) Jean Clairbois.

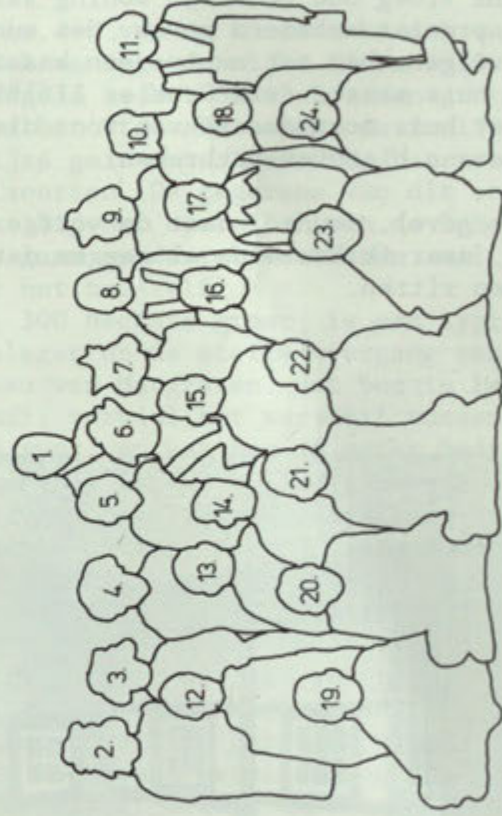
±1935. Achter v.l.n.r. Jês van de Weerdt (Meijs), Zjeng Dodemont, Liza Broex, Lambert Bouchoms, Nêt Spronck (Fönske), Nikkela Broex, Marie Waber (Jaspars), Vic Jaspars, Dries Waber. Zittend v.l.n.r. Zjeng Willigers, Liza van de Weerdt (Peusens).

±1955. V.l.n.r. (half) Albert Hayen, Gus van den Boorn, Liza van de Weerdt (Peusens), Huub Wolfs, Piet Indebraek, Zjirra Indebraek, Zjaak Heijnen, Spronck (veiling).

Lagere School Gronsvelt 1950-1951

1 Meester Van den Donk 2 Gidia Dassen 3 Corry Gorissen 4 Ria Macheels 5 Miet Dassen 6 Jeanne Jaspars 7 Marieke van den Boorn 8 Fien Kevers 9 Jeanette Bouchoms 10 Annie Vaessens 11 Truus Heijnen 12 Elly Schrijnemaekers 13 Huub Peters 14 Sjel Bessems 15 Jo Reintjens 16 Eddy Schiepers 17 Pierre Frambach 18 Marie-Louise Doyen 19 Jean Wouters 20 Zjef Goessens 21 Zjef Spronck 22 Jzen Dassen 23 Jean Kempener 24 Tuur Reintjens.

Geziën

Frans en Lieske Bernards zijn de trotse bewoners van het huis waarvan wij in het vorige nummer een foto van de achtergevel plaatsten. Het huis is gelegen Rijksweg 99. Toen ik Frans vroeg hoe oud zijn woning was kon hij me hierop geen precies antwoord geven. Het oudst bekende gegeven is volgens hem tot nu toe een kaart, van 1782, waarop zijn huis staat, (zie Grueles 11(1991) nr.4, pag.156). Het huis moet dus al van voor die tijd zijn maar verdere gegevens hierover ontbreken.

Onderstaande gevel, zou zo naast de vorige woning gebouwd kunnen zijn, maar ik kan u nu al zeggen dat er honderden meters tussen zitten.

Sjef Caris

Natuur

Broedvogels van het Savelsbos

Het Savelsbos is een van de mooiste bossen van Nederland. Het bos is uniek vanwege de rijke flora en fauna. Met name voor de broedvogels is het Savelsbos van grote betekenis. In opdracht van het Staatsbosbeheer is in 1990 het bos op nauwkeurige wijze geïnventariseerd op het voorkomen van bepaalde vogelsoorten. De gegevens van dit onderzoek worden gebruikt bij het opstellen van de beheersplannen. Alvorens in te gaan op de telresultaten, wil ik eerst iets vertellen over het bos zelf.

Het Savelsbos, 300 hectare groot, is een typisch hellingbos, gelegen op de steile overgang van het Maasdal naar het Plateau van Margraten. Het bos is langgerekt (5 km) en zeer smal, terwijl het verschil tussen het hoogste en het laagste punt van het bos 75 meter bedraagt. Het predikaat hellingbos is dus volledig terecht. Zeer kenmerkend voor dit bos zijn de prachtige, steile grubben, zoals de Scheggelder Grub, Schone Grub en de grubben bij de Trichterberg. Deze V-vormige droogdalen, gevormd door regenwater, zijn de oude verbindingswegen tussen de dorpen op het plateau en het Maasdal. Omdat voor velen de namen van bepaalde plaatsen in het bos wel bekend zijn, maar de ligging niet, heb ik een kaartje opgenomen.

Eeuwenlang is het Savelsbos gebruikt voor het verkrijgen van hakhout. Na de tweede wereldoorlog nam de behoefte daarin af en kreeg het beheer een meer extensief karakter. Een uitgangspunt van dit is een vorm van beheer waarbij bijvoorbeeld de vele omgevallen bomen niet worden opgeruimd.

Het Savelsbos is voor 97% loofbos. Het grootste gedeelte van het bos is middenoud, zo'n 40 tot 80 jaar. Deze oudere delen vinden we vooral op de Riessenberg en de Trichterberg (zie tekening). De es is verreweg de meest dominante boomsoort. Een puur essenbos is zeldzaam en

meestal zijn deze bossen gemengd met soorten als eik, beuk, esdoorn, zoete kers (boskriek), iep en acacia (zie tekening). Het gebied rond de weg van Gronsveld naar Eckelrade wordt overheerst door oude kastanjabomen en oude beuken. Ook op de Riessenberg komen veel oude beuken voor. De omgeving rond de Schone Grub kent een grote variatie in boomsoorten, waarbij geen echte dominante soorten zijn aan te wijzen. Iedere boomsoort heeft zijn eigen, typische onderbegroeiing en bodembedekking. Omdat de verschillende vogelsoorten hun eigen voorkeur hebben voor een bepaalde vegetatie, is de verscheidenheid aan broedvogels groot.

Nu gaan we even terug naar de inventarisatie van de vogels zelf. Het gehele bos is intensief en fijnmazig onderzocht door twee telploegen (elk van drie personen), die dertien dagen op pad zijn geweest. De tellingen, die volgens een bepaalde methode worden verricht, hebben 75 manuren in beslag genomen.

Jonge grauwe vliegenvanger. Met 176 broedparen zijn de grauwe vliegenvangers in het Savelsbos zeer goed vertegenwoordigd.

Hier volgen de resultaten

Aantal broedparen 1990

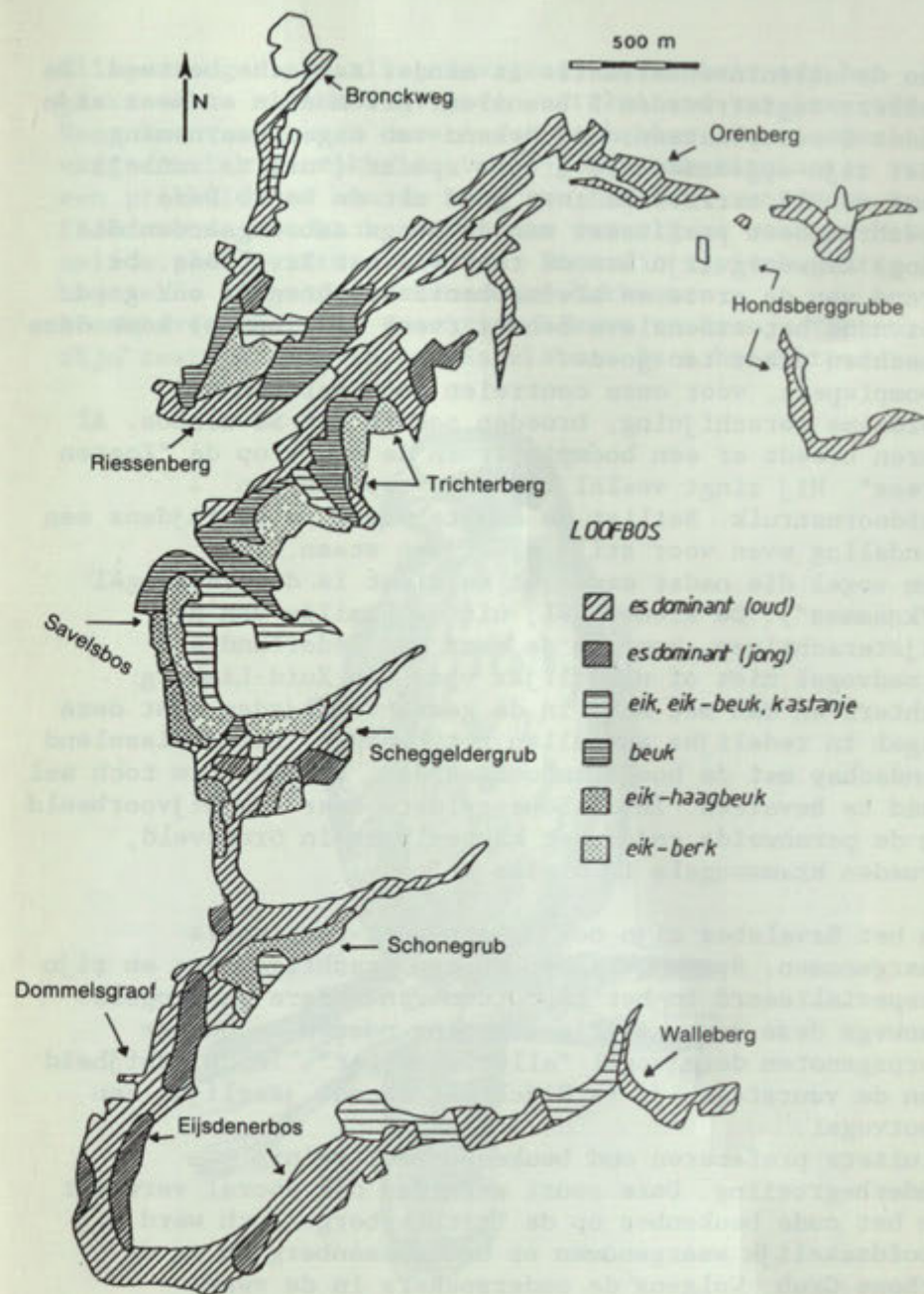
wilde eend	1	grasmus	21
wespendief	1	tuinfluiter	> 100 *
havik	2	zwartkop	> 100 *
sperwer	5	fluiter	30
buizerd	8	fitis	> 50 *
torenvalk	5	tjiftjaf	> 100 *
patrijs	1	goudhaantje	9
fazant	9	vuurgoudhaantje	13
holenduif	21	grauwe vliegenvanger	176
houtduif	> 100 *	staartmees	23
tortel	8	glanskop	106
koekoek	9	matkop	33
bosuil	5	kuifmees	1
ransuil	5	zwarte mees	1
groene specht	13	pimpelmees	> 100 *
grote bonte specht	57	koolmees	> 100 *
kleine bonte specht	9	boomklever	84
boompieper	3	boomkruiper	108
winterkoning	> 100 *	wielewaal	1
heggemus	> 100 *	vlaamse gaai	> 50
roodborst	> 100 *	ekster	8
zwarte roodstaart	2	zwarte kraai	81
gekraagde roodstaart	3	spreeuw	> 100 *
merel	> 100 *	ringmus	15
kramsvogel	5	vink	> 100 *
zanglijster	> 100 *	groenling	3
grote lijster	18	kneu	9
bosrietzanger	2	goudvink	1
spotvogel	3	appelvink	72
braamsluiper	2	geelgors	30

De met * gemerkte soorten zijn meer algemeen en komen in dusdanige aantallen voor dat hiervan alleen schattingen zijn gemaakt.

Bepaalde soorten, die je wel in dit gebied zou verwachten, maar niet zijn waargenomen, zijn houtsnip, zwarte specht, nachtegaal, bonte vliegenvanger en kauw. Hierbij moet ik aantekenen dat de houtsnip mijns inziens wel in het Savelsbos broedt. Ook door de jagers van de Wildbeheerseenheid Savelsbos wordt dit bevestigd. Verder is het interessant te melden dat de kauw (in het Gronsvelds dialect "daol") vroeger wel voorkwam in het bos. De "daolekääomers" (zie kaartje) zijn zelfs naar deze vogelsoort genoemd. Vooral het "dichtgroeien" van dit gebied zou de oorzaak van zijn vertrek zijn. De nachtegaal broedt helaas niet meer in het Savelsbos. De soort is in geheel Zuid-Limburg sterk afgenomen, terwijl hij elders in Nederland terrein aan het winnen is.

De onderzoekers hebben verder nog het verband gezocht tussen het voorkomen van een vogelsoort (de dichtheid) en een bepaalde bostype. Hierbij komen ook nog interessante gegevens aan het licht. Zo blijkt dat de sperwers, goudhaantjes en vuurgoudhaantjes alleen maar voorkomen in de kleine stukjes naaldbos die het bos rijk is. Het Savelsbos bestaat slechts voor 6 hectare uit naaldbomen. Ook blijkt dat boomklevers hoofdzakelijk broeden in de oude beukenbossen en oude essenbossen, terwijl de appelvinken duidelijk de voorkeur geven aan het bostype met veel boskrieken. De appelvinken foerageren graag in oude kersebomen

Het zou te ver voeren om het voorkomen van alle soorten hier te bespreken. Ik heb daarom enkele uitgekozen. Zo kan van de roofvogels worden verteld dat het deze soort de laatste jaren voor de wind gaat. In totaal hebben 21 roofvogels in en rond het Savelsbos gebroed. Een broedgeval van de boomvalk is niet geconstateerd. Toch is het mogelijk dat er een boomvalk in het Rijkholterbos heeft gebroed. Want in dit gebied worden jaarlijks boomvalken gesignaleerd. Een ander vogel, die verrassend veel voorkwam in het gebied tussen de Trichterberg en de Scheggeldergrub is de holenduif. Deze duif, met zijn prachtige roep, houdt van een hoog, opgaand bostype. Een biotoop die overigens ook uiterst geschikt is voor de kleine bont specht.

Voorkomen van loofbos in het Savelsbos.

Aan de uileninventarisatie is minder aandacht besteed. De tellers registreerden 5 bosuilen. Dit moeten er meer zijn omdat 2 nestplaatsen, mij bekend van eigen waarneming, niet zijn opgenomen. De groene specht ("mierts vuile") komt met 13 territoria zeer goed uit de verf. Deze spechtensort profiteert van de hoogstamboomgaarden die (nog) aanwezig zijn aan de rand van het Savelsbos. De stand van de grote en kleine bonte spechten is ook goed. Met name het extensieve beheer (veel dode bomen) komt deze spechten zeker ten goede.

Boompiepers, voor onze contreien toch wel een vrij zeldzame verschijning, broeden ook in het Savelsbos. Al jaren broedt er een boompieper in de buurt op de "Zoeren Drees". Hij zingt veelal vanaf de top van een meidoornstruik. Beslist de moeite waard om er tijdens een wandeling even voor stil te blijven staan.

Een vogel die nader aandacht verdient is de kramsvogel ("krammes"). De kramsvogel, uit de familie van de lijsterachtigen, komt in de rest van Nederland als broedvogel niet of nauwelijks voor. In Zuid-Limburg echter, en dan met name in de gemeente Eijsden komt deze vogel in redelijke aantallen tot broeden. Het afwisselend landschap met de hoogstamboomgaarden, schijnt hem toch wel goed te bevallen. In de Scheggelder, maar ook bijvoorbeeld in de perenweide onder het kasteelpark in Gronsveld, broeden kramsvogels in kleine kolonie.

In het Savelsbos zijn ook 3 spotvogel-territoria waargenomen. Spotvogels hebben een prachtige zang en zijn gespecialiseerd in het nabootsen van andere zangvogels. Vanwege deze zeer gevarieerde zang noemen de oudere dorpsgenoten deze vogel "allerleijzenger". In de nabijheid van de vuursteenmijn te Rijckholt broedt jaarlijks een spotvogel.

Fluiters prefereren oud beukenbos met weinig onderbegroeiing. Deze soort werd dan ook vooral verwacht in het oude beukenbos op de Trichterberg. Toch werd hij hoofdzakelijk waargenomen op de Riessenberg en in de Schone Grub. Volgens de onderzoekers in de zware braamgroei de oorzaak van de minder goede vestiging op de Trichterberg.

Een echte uitschieter vormt met 176 paren de grauwe

vliegenvanger. De vliegenvangers, herkenbaar aan hun kaarsrechte zithouding, leven uitsluitend van insecten. Voor het vangen van deze insecten hebben ze een speciale vangtechniek ontwikkeld. Vanaf een vaste zitplaats, vaak een prikkeldraad aan de rand van het bos, vangen ze in een fladderende vlucht hun prooi om vervolgens weer op het zelfde plekje terug te keren. Door dit typisch gedrag is hij zelfs op grotere afstand te herkennen. Boomklevers met hun prachtige blauwe en oranje tinten, zijn zeer talrijk in het Savelsbos. Deze hollenbroeders

Boomvalk, wordt in het Savelsbos regelmatig waargenomen, maar een geslaagd broedsel is niet bekend.

profiteren van de vele nesten die door de spechten in de , vaak zieke, bomen zijn uitgebeiteld. Vanwege zijn talrijkheid is de boomklever in het Savelsbos vaak de prooi van een jagende sperwer. Zo werden op 25 mei 1990 in een sperwernest de prooïresten van 6 boomklevers aangetroffen.

Er heeft maar een wielewaal (goûdmêlie") in het bos gebroed. In de jaren zeventig broedden er nog tientallen exemplaren in het gehele bos, en kon men het jodelende lied van de wielewalen horen. Bij de "fontejn ién de daor" werd in de zomer van 1990 nog een drinkende oudervogel met jongen waargenomen. Ook op de "Zoeren Drees" hoorde ik de wielewaal vaak zingen, de laatste jaren echter niet meer. Tenslotte de appelvink, in ons dialect "dikbek" genaamd. Het bolwerk van deze vogel is de Schone Grub, waar hij profiteert van de vele boskrieken. Het zijn schuwe vogels met een snelle vlucht. Ze leven in de toppen van de bomen en worden hierdoor minder vaak gezien. Als je zijn harde "tjik" -roep eenmaal kent, blijken de dikbekken toch niet zo'n rariteit.

Veel oudere inwoners van Gronsveld en Rijckholt hoor je vaak zeggen dat "de bos" vroeger mooier was, toen er nog regelmatig onderhoud werd gepleegd en hele stukken bos werden gekapt en opnieuw aangeplant. Inderdaad zijn sinds 1945 de schaduwminnende sterk toegenomen en zijn bijvoorbeeld veel orchideeën verdwenen. Velen pleiten dan ook weer voor de terugkeer van de oude hakhoutcultuur. Vanuit de vogelwereld gezien kan het huidige beleid worden voortgezet, eventueel aangevuld met hakhoutcultuur in bepaalde, kleine gebieden.

Pim van de Weerd

Bronvermelding: Hustings F. 1990. Broedvogels van Savelsbos in 1990.

Sovon-rapport 1990/13 Sovon, Beek - Ubbergen.

Streekmuseum

Wat maog 't zien?

Deze keer twee voorwerpen. Het eerste, een glazen pot die we van Pierre Schrijnemaekers kregen. Hij heeft midden in het deksel een ronde en aan de zijkant een halfronde opening. Wij hebben geen idee waarvoor die pot diende. U wel?

Weet u waarvoor het tweede voorwerp diende?
Reacties graag.
Bel Frans Huits 1684 of John van de Weerd 2667.

Het kruis aan de "Langsjtraot"

Boven in Gronsveld, op de hoek van de Rijksweg en de Duysterstraat, staat al heel wat jaren een eenvoudig zwart geverfd smeedijzeren wegkruis met een wit gietijzeren corpus.

De dialectbenaming van de Duysterstraat is Langsjtraot (Groéselder Diksjenèr, bladzijde 593 en 594). Tot voor de gemeentelijke herindeling droeg deze straat ook de naam Langstraat. De huidige benaming is echter historisch meer verantwoord, want reeds in de 17e en 18e eeuw werd deze straat aangeduid met Duysterstraet, Duyster stege of Duystersteeg.

Op de plattegrond na dit artikel, van het bovenste gedeelte van Gronsveld zoals dat was tussen 1782 en 1787 kunt u zien dat op de hoek waar dit kruis staat de Dorpstraet (thans Rijksweg) eindigde en overging in een smalle landweg. De doorgaande weg boog hier naar links en na ongeveer 40 meter was een kruising en kon je rechtsaf naar Rijckholt. Deze laatste weg bestaat nu niet meer, hij liep dus vlak achter waar nu de woningen van onder meer Jean Goessens en Frans van der Weerd staan, tussen de huidige Voerenweg en de Rijksweg. (Zie over Langsjtraot het artikel van Piet van Caldenborgh in de rubriek Toponiemen.)

Een interessante publikatie over dit gedeelte van Gronsveld is te vinden in de Publications, tome I, van 1864 (dit is het eerste jaarboek van het Limburgs Geschied- en oudheidkundig Genootschap). De heer Caumartin, een Belgische douanebeambte, beschrijft hierin zijn herinneringen van een wandeling naar Gronsveld. Hij vermeldt dat het bovenste deel van Gronsveld de zonderlinge naam "Tartarije" draagt. Deze naam zou afkomstig zijn van

enkele benden Bohemiërs of Egyptenaren, die in de 17e eeuw hier ronddoolden, nadien afstand hadden gedaan van hun nomadenleven en zich definitief in deze streek vestigden. De Gronsveldenaren zagen dit deel van hun gemeente dan ook niet als het echte Gronsveld, maar meer als het Gronsveld van de indringers.

De heer Caumartin vermeldt tenslotte dat de bevolking die daar nu woont sommige gelaatstrekken heeft die een duidelijk verschil vertonen met de autochtone bevolking. De heer Caumartin was een man met een rijke fantasie en het is dan ook niet duidelijk hoeveel waarde we aan zijn publikatie moeten hechten. Desondanks vond ik het interessant genoeg om hier te vermelden, te meer daar ook de Groéselder Diksjenèr dit verhaal min of meer bevestigt. Bij het woord "täoterole" wordt als omschrijving gegeven dat het zuidelijk gedeelte van Gronsveld deze naam draagt, omdat volgens de overlevering zich hier in de 18e eeuw zogenaamde Tartaren, taters of heidenen (= zigeuners) zouden hebben gevestigd.

Of er in die tijd ook al een wegkruis stond is mij niet bekend. Wel staat vast dat het kruis dat er nu staat, hier plus minus 100 jaar geleden ook al stond. In afwijking van mijn vorige artikeltjes, heb ik gemeend in dit geval geen recente foto van het kruis te plaatsen, maar een unieke foto van 1895. Er is mij verteld dat deze foto is gemaakt door de heer Gadiot.

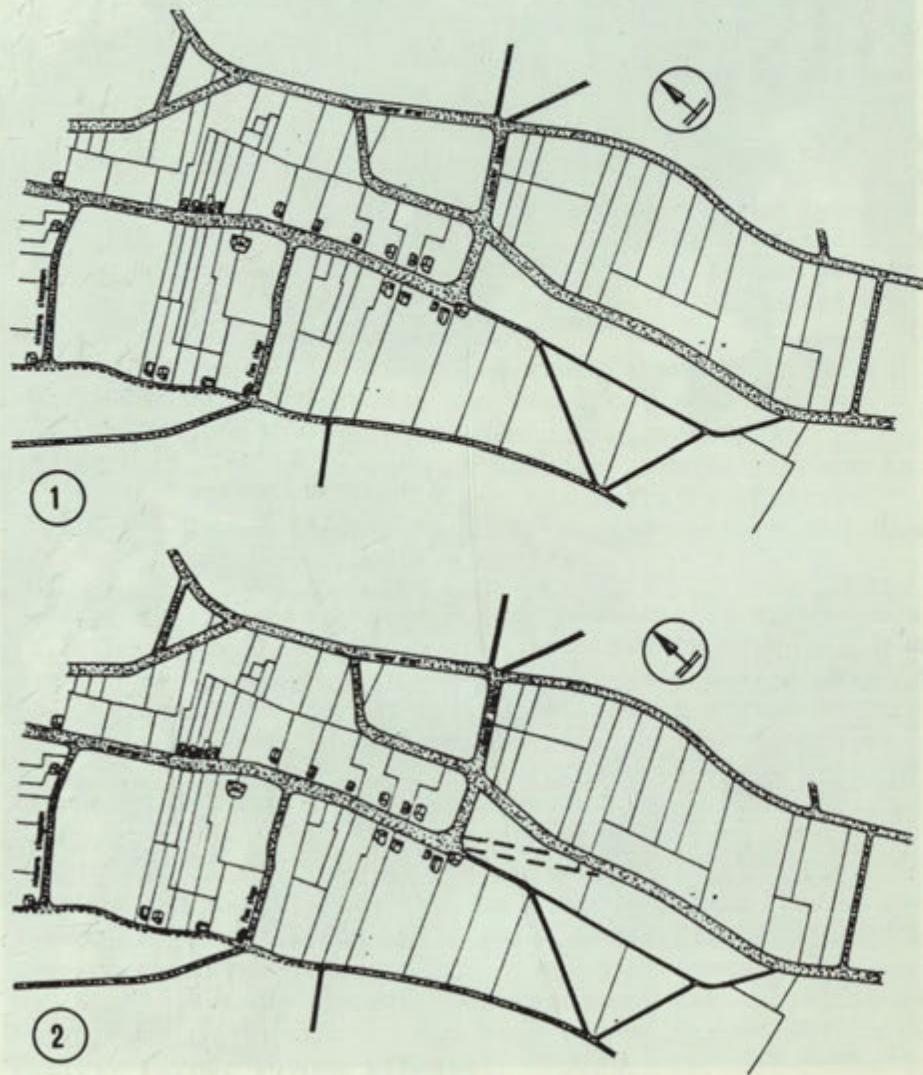
Op de foto zit Franciscus Hessels (geboren 12 september 1813 in Mheer en overleden 12 maart 1899 in Gronsveld) met op zijn schoot zijn kleinzoon Michael Hessels (geboren 14 november 1893 in Gronsveld en overleden 21 augustus 1963 in Rijckholt). Achter hem zit op de steen van het kruis zijn kleindochter Maria Hessels (geboren 21 juli 1891 in Gronsveld en overleden als kloosterzuster in Frankrijk). Verder twee buurmeisjes Anna Catharina Purnot (geboren 7 april 1889 en overleden 30 november 1921) en Maria Caecilia Purnot (geboren 24 juni 1890 en overleden 19 februari 1922 in Gronsveld). Beide laatstgenoemden zijn overleden aan de tbc.

De familie Hessels woonde toen tegenover het kruis, in een huis waar nu de bakkerij van Theo van de Weerd is, en de familie Purnot woonde ernaast.

Wanneer en waarom dit wegkruis is geplaatst is mij onbekend. Het zal dus vermoedelijk tot de zogenaamde devotiekruisen gerekend moeten worden. Jean Goessens heeft het onderhoud van dit kruis op zich genomen en met de Grote Bronk zorgt hij dar er een mooie krans aanhangt.

Léon Olislagers

Toponiemen

De Langsjtraot

De Langsjtraot is het korte stuk weg tussen "Door de bekker" en "'t Krúiske", waar ook Léon Olislagers het over had. In de Diksjenèr kunnen we verschillende benamingen voor deze weg vinden, onder andere Savelsweg, Kamp straat, Duyster steeg, Haelstraet, Voerestraet. Een niet gering aantal voor die, pak weg, 200 meter infrastructuur. De Diksjenèr besluit met: "Verklaring [van de naam Langsjtraot] onbekend omdat het in feite geen lange straat is." Bij die laatste opmerking gaan wij nu een vraagteken plaatsen.

Als we naar de collagekaart van Törring-Jettenbach kijken (zie het kaartje 1 voor dit artikel), dan zien we dat de huidige Rijksweg in de 18e eeuw (De kaart is gemaakt tussen 1782 en 1787) ter hoogte van "Door de bekker" overging in een voetpad. De dorpsstraat zelf boog met een rechte hoek naar het oosten, vormde eerst een kruispunt met "De wegh achter het sprewaerts Camp omlopende", en daarna een vijsprong met onder andere de "Voerenstraet". Vanaf het kruispunt naar rechts liep "den wegh leydende van Rijckholt naer het Witt Huysken". Vanaf de vijsprong naar rechts liep de weg naar Voeren. Die situatie vinden ook terug op de Tranchotkaart van rond 1805. Op de kadasterkaarten van 1842 is de situatie zodanig gewijzigd dat de dorpsstraat is doorgetrokken. Zie stippellijn kaartje 2.

Er liepen dus twee wegen, in het begin ongeveer parallel, naar het huidige België. De ene naar Voeren, de andere (via Rijckholt en Eijsden) naar Battice. Beide wegen waren ongeveer van dezelfde breedte; beide in ieder geval breder dan het voetpad in het verlengde van de "Dorpstraet". Voor de 18e-eeuwer begon op die hoek van de "Dorpstraet" een weg die ofwel naar Battice leidde ofwel naar Voeren; dat is in beide gevallen een lange straat.

Piet van Caldenborgh

Rectificaties

Widdershoven (vorige nummer, p. 23)
moet zijn:
Wintershoven.

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 04408-1662.

Abonnementsprijs f 19,50 per jaar. Losse nummers f 6,00.

Rabobank Gronsveld, rek. nr. 11 75 15 000 / Postgiro 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles.

